

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom

Distr.: General
22 May 2014

Original: English

Odbor za prava osoba s invaliditetom

Jedanaesta sjednica

31. ožujka - 11. travnja 2014.

Opći komentar br. 2 (2014)

Članak 9: Pristupačnost

I. Uvod

1. Pristupačnost je preduvjet da osobe s invaliditetom mogu neovisno živjeti te potpuno i ravnopravno sudjelovati u društvu. Bez pristupa svojem fizičkom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikaciji, kao i informacijskim i komunikacijskim tehnologijama i sustavima, te ostalim prostorima i uslugama koji su otvoreni ili koji se pružaju javnosti, osobe s invaliditetom ne bi imale jednake mogućnosti za sudjelovanje u svojim društvima. Nije slučajno da je pristupačnost jedan od načela na kojima se zasniva Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (čl. 3. točka (f)). Kroz povijest je argument pokreta osoba s invaliditetom bio da je pristup fizičkom okruženju i javnom prijevozu za osobe s invaliditetom preduvjet slobodi kretanja, u skladu s člankom 13. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i člankom 12. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Slično tome, pristup informacijama i komunikacija smatra se preduvjetom slobodi mišljenja i izražavanja, u skladu s člankom 19. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i člankom 19. stavkom 2. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

2. Člankom 25. točkom (c) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima utjelovljeno je pravo svakog građanina na pristup javnim službama u svojoj zemlji u skladu s načelom opće jednakosti. Odredbe tog članka mogle bi poslužiti kao osnova za unošenje prava pristupa u ugovore o temeljnim ljudskim pravima.

3. Međunarodnom konvencijom o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije svakome se jamči pravo pristupa na sva mjesta i službe namijenjene općinstvu, kao što su prijevoz, hoteli, restorani, kavane, kazališta i parkovi (članak 5. točka (f)). Na taj je način u međunarodnom pravnom okviru za ljudska prava stvoren presedan za promatranje prava pristupa kao prava *per se*. Doduše, za pripadnike različitih rasnih ili etničkih skupina prepreke slobodnom pristupu mjestima i službama namijenjenim javnosti bile su posljedica predrasudama obojenih stavova

i spremnosti na uporabu sile u sprječavanju pristupa mjestima koja su bila fizički pristupačna. S druge strane, osobe s invaliditetom suočene su s tehničkim i prostornim - u većini slučajeva, izgrađenim preprekama kao što su stube na ulazu u zgradu, nepostojanje dizala u višekatnicama i nedostatak informacija u pristupačnom obliku. Izgrađeno okruženje uvijek se odnosi na društveni i kulturni razvoj, kao i na običaje, te se stoga izgrađeno okruženje nalazi pod potpunom kontrolom društva. Umjetne prepreke često su posljedica nedostatka informacija i tehničkog znanja, a ne svjesnog i namjernog sprječavanja pristupa osoba s invaliditetom mjestima ili službama namijenjenima općinstvu. U svrhu uvođenja politike kojom se osobama s invaliditetom omogućava bolja pristupačnost, potrebno je promijeniti stavove prema osobama s invaliditetom u svrhu borbe protiv stigme i diskriminacije kroz kontinuirano ulaganje u edukaciju, podizanje razine svijesti, kulturne kampanje i komunikaciju.

4. Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima i Međunarodnom konvencijom o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije pravo pristupa jasno je utvrđeno kao dio međunarodnog prava ljudskih prava. Pristupačnost valja promatrati kao reafirmaciju društvenog aspekta prava pristupa s osnova invaliditeta. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom uključuje pristupačnost kao jedan od njezinih glavnih načela - ključni preduvjet za djelotvorno i ravnopravno uživanje građanskih, političkih, gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava osoba s invaliditetom. Pristupačnost treba promatrati ne samo u kontekstu ravnopravnosti i nediskriminacije, već također kao način ulaganja u društvo i kao sastavni dio dnevnog reda za održivi razvoj.

5. Iako različiti ljudi i organizacije imaju različito shvaćanje informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT), u načelu je prihvaćeno da je IKT krovni pojam koji uključuje svaki informacijsko-komunikacijski uređaj ili aplikaciju i njezin sadržaj. Tom je definicijom obuhvaćen cijeli niz tehnologija pristupa, poput radija, televizije, satelita, mobilnih telefona, fiksnih linija, računala, mrežnog hardvera i softvera. Važnost IKT-a leži u sposobnosti otvaranja širokog spektra usluga, pretvorbi postojećih usluga i stvaranju veće potražnje za pristup informacijama i znanju, posebno kod skupina stanovništva koje nemaju pristup svim uslugama i koje su isključene, poput osoba s invaliditetom. Člankom 12. Uredbe o međunarodnim telekomunikacijama (Dubai, 2012.) propisano je pravo osoba s invaliditetom na pristup međunarodnim telekomunikacijskim uslugama, uzimajući u obzir relevantne preporuke Međunarodne telekomunikacijske unije (*International Telecommunications Union*; ITU). Odredbe tog članka mogu poslužiti kao osnova za jačanje nacionalnih zakonodavnih okvira država stranaka.

6. U svojem Općem komentaru br. 5 (1994.) o osobama s invaliditetom, Odbor za gospodarska, društvena i kulturna prava podsjetio je na dužnost država da provode Standardna pravila Ujedinjenih naroda o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom¹. Standardnim se pravilima naglašava važnost pristupačnosti fizičkog okruženja, prijevoza, informacija i sredstava komunikacije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom. Koncept je razrađen u Pravilu br. 5 u kojem se pristup fizičkom okruženju i pristup informacijama i komunikaciji predviđaju kao područja prioritarnog djelovanja država. Važnost

¹ Glavna skupština, rezolucija 48/96, annex

pristupačnosti proizlazi također iz Općeg komentara br. 14 (2000.) Odbora za gospodarska, društvena i kulturna prava o pravu na najviši ostvarivi standard zdravlja (t. 12.). U svojem Općem komentaru br. 9 (2006.) o pravima djece s invaliditetom, Odbor za prava djeteta naglašava da je fizička nepristupačnost javnog prijevoza i ostalih prostora, uključujući državne objekte, trgovačke centre i rekreativne površine, ključni čimbenik u marginalizaciji i isključivanju djece s invaliditetom koji značajno ugrožava njihov pristup uslugama, uključujući zdravstvenim i obrazovnim (t. 39.). Važnost pristupačnosti Odbor za prava djeteta ponovio je u svojem Općem komentaru br. 17 (2013.) o pravu djeteta na odmor, slobodno vrijeme, igru, rekreativne aktivnosti, kulturni život i umjetnost.

7. U Svjetskom izvješću o invaliditetu koje su 2011. objavile Svjetska zdravstvena organizacija i Svjetska banka u okviru najopširnijih konzultacija ikada, uz aktivan angažman stotina profesionalaca iz područja invaliditeta, naglašava se da su izgrađeno okruženje, sustavi prijevoza i informacije i komunikacija često nepristupačni osobama s invaliditetom (t. 10.). Osobe s invaliditetom zbog nedostatka pristupačnog prijevoza spriječene su u uživanju nekih temeljnih prava, kao što je pravo na traženje posla ili pravo na zdravstvenu skrb. Stupanj provedbe zakona o pristupačnosti i dalje je nizak u mnogim zemljama i osobama s invaliditetom često se uskraćuje njihovo pravo na slobodu izražavanja uslijed nepristupačnosti informacija i sredstava komunikacije. Čak i u zemljama gdje postoje usluge tumačenja/prevođenja znakovnog jezika za gluhe osobe, broj kvalificiranih tumača/prevoditelja obično je premalen da bi se zadovoljila sve veća potreba za tim uslugama, a činjenica da tumači/prevoditelji moraju putovati do klijenata čini njihove usluge preskupim. Osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama, kao i gluho-nijeme osobe suočene su s preprekama u nastojanju da pristupe informacijama i komunikaciji uslijed nedostatka formata u lako čitljivom obliku i augmentativnih i alternativnih oblika komunikacije. Također su suočene s preprekama u nastojanju da pristupe uslugama uslijed predrasuda i nedostatka odgovarajuće obuke osoblja koje pruža odnosne usluge.

8. U izvješću „Učinimo televiziju pristupačnom” (*Making Television Accessible*) koje je 2011. objavila Međunarodna telekomunikacijska unija u suradnji s Globalnom inicijativom za uključive informacijsko-komunikacijske tehnologije, naglašava se da značajan udio jedne milijarde osoba koje žive s određenim oblikom invaliditeta ne može uživati u audiovizualnom televizijskom sadržaju.

9. Središnja IKT zajednica potvrdila je pristupačnost već u prvoj fazi Svjetskog sastanka na vrhu o informacijskom društvu koji je održan u Ženevi 2003. godine. Pojam je uveden i promoviran od strane zajednice osoba s invaliditetom, a koncept je uključen u Deklaraciju o načelima koja je usvojena na sastanku i čija t. 25. predviđa da „razmjena i jačanje globalnog znanja za razvoj mogu biti unaprijeđeni kroz otklanjanje prepreka ravnopravnom pristupu informacijama za gospodarske, društvene, političke, zdravstvene, kulturne, obrazovne i

znanstvene djelatnosti i osiguranjem lakšeg pristupa informacijama iz javne domene, što uključuje pomoću univerzalnog dizajna i uporabe pomoćnih tehnologija”².

10. Odbor za prava osoba s invaliditetom smatrao je pristupačnost jednim od glavnih pitanja u svakom od 10 interaktivnih dijaloga koje je održao s državama strankama u postupku razmatranja njihovih inicijalnih izvješća, a prije izrade nacрта ovog općeg komentara. Zaključna očitovanja o izvješćima sadrže preporuke o pristupačnosti. Jedan zajednički izazov bio je nedostatak odgovarajućeg nadzornog mehanizma kojim bi se osigurala praktična provedba standarda pristupačnosti i relevantne legislative. U nekim državama strankama za nadzor su bili odgovorna lokalna tijela kojima je nedostajalo tehničko znanje i ljudski resursi pomoću kojih bi bila osigurana djelotvorna provedba. Još jedan česti izazov bio je nedostatak obuke relevantnih dionika i nedovoljan angažman osoba s invaliditetom i organizacija koje ih zastupaju u procesu osiguranja pristupa fizičkom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikaciji.

11. Odbor za prava osoba s invaliditetom također se pozabavio pitanjem pristupačnosti u području svoje nadležnosti. U predmetu Nyusti i Takács protiv Mađarske (Priopćenje br. 1/2010, Stajališta usvojena 16. travnja 2013.), Odbor je smatrao da sve usluge koje su otvorene ili koje se pružaju javnosti moraju biti pristupačne u skladu s odredbama članka 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Država stranka pozvana je osigurati pristup bankomatima (ATM) za slijepe osobe. Odbor je, između ostalog, izdao preporuku da država stranka treba stvoriti „minimalne standarde za pristupačnost bankarskih usluga koje pružaju privatne financijske ustanove osobama s oštećenjima vida i ostalim vrstama oštećenja; [...] stvoriti pravni okvir s konkretnim, provedivim i vremenski određenim mjerilima za nadzor i ocjenu postepenih promjena i prilagodbi koje privatne financijske ustanove provode u svrhu pretvorbe prethodno nepristupačnih bankarskih usluga koje one pružaju u pristupačne usluge; [...] i osigurati da su svi novi bankomati i ostale bankarske usluge u cijelosti pristupačne osobama s invaliditetom” (t. 10.2 (a)).

12. S obzirom na ove presedane i činjenicu da je pristupačnost uistinu neophodan preduvjet za cjelovito i ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvu te za djelotvorno uživanje svih njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda, Odbor smatra potrebnim usvojiti opći komentar o članku 9. Konvencije o pristupačnosti, u skladu s poslovnikom i ustaljenom praksom ugovornih tijela za ljudska prava.

II. Normativni sadržaj

13. Člankom 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom predviđeno je da će države stranke „poduzeti odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, izgradnjom okruženja, prijevozom, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i prostorima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na

² Vidjeti „Deklaraciju o načelima: Građenje informacijskog društva: globalni izazov u novom mileniju ” koja je donesena na Svjetskom sastanku na vrhu o informacijskom društvu održanom u Ženevi 2003. (WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E), t. 25. CRPD/C/GC/2 4

ravnopravnoj osnovi, kako bi osobama s invaliditetom osigurale život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života.” Važno je da se pitanje pristupačnosti rješava uzimajući u obzir njezinu kompleksnost i obuhvaćajući fizičko okruženje, prijevoz, informacije i komunikacija, kao i usluge. Fokus više nije na pravnoj osobnosti i javnoj ili privatnoj prirodi onih koji su vlasnici zgrada, prometne infrastrukture, vozila, informacija i sredstava komunikacije i usluga. Sve dok su roba, proizvodi i usluge otvoreni ili se pružaju javnosti, oni moraju biti pristupačni svima, bez obzira da li su u vlasništvu i/ili ih pruža javno tijelo ili privatno poduzeće. Osobe s invaliditetom trebaju imati jednak pristup svim proizvodima, robi i uslugama koji su otvoreni ili koji se pružaju javnosti na način kojim se osigurava njihov djelotvoran i ravnopravan pristup i poštivanje njihova digniteta. Ovaj pristup proizlazi iz zabrane diskriminacije; uskraćivanje pristupa valja smatrati diskriminatornim aktom, bez obzira je li počinitelj javno ili privatno tijelo. Pristupačnost treba biti osigurana svim osobama s invaliditetom, bez obzira na vrstu njihova oštećenja, bez razlikovanja s osnova rase, boje kože, spolne orijentacije, jezika, religije, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovinskog statusa, rođenja ili drugog statusa, pravnog ili socijalnog statusa, spola ili dobi. U smislu pristupačnosti, potrebno je posebno uzeti u obzir spol i dob osoba s invaliditetom.

14. Članak 9. Konvencije jasno predviđa da je pristupačnost preduvjet za neovisno življenje osoba s invaliditetom i njihovo potpuno i ravnopravno sudjelovanje u društvu, kao i za neograničeno uživanje svih njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima. Članak 9. ima korijene u postojećim ugovorima o ljudskim pravima, kao što je članak 25. točka (c) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima o pravu na jednak pristup javnim službama i članak 5. točka (f) Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije o pravu pristupa svakom mjestu ili usluzi koji su namijenjeni za javnu uporabu. Kada su usvojena spomenuta dva ključna ugovora o ljudskim pravima, internet, koji je dramatično promijenio svijet, nije postojao. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom je prvi ugovor o ljudskim pravima u 21. stoljeću koji se bavi pristupom informacijsko-komunikacijskim tehnologijama; njome se ne stvaraju nova prava u tom smislu za osobe s invaliditetom. Osim toga, pojam jednakosti u međunarodnom pravu također se promijenio u zadnjih nekoliko desetljeća uz konceptualni pomak sa službene jednakosti na materijalnu jednakost koja utječe na dužnosti država stranaka. Obveza država da osiguraju pristupačnost bitan je dio nove dužnosti poštivanja, zaštite i realizacije prava na jednakost. Pristupačnost stoga treba promatrati u kontekstu prava na pristup iz posebne perspektive invaliditeta. Pravo pristupa za osobe s invaliditetom osigurava se kroz strogu provedbu standarda pristupačnosti. Prepreke za pristup postojećim objektima, prostorima, robi i uslugama koji su namijenjeni za ili otvoreni javnosti bit će postupno uklonjene na sustavan način i, što je još važnije, uz stalni nadzor, u cilju ostvarenja potpune pristupačnosti.

15. Strogom primjenom univerzalnog dizajna na svu novu robu, proizvode, prostore, tehnologije i usluge potrebno je osigurati potpun, jednak i neograničen pristup svim potencijalnim korisnicima, uključujući osobama s invaliditetom, na način kojim se uzima u obzir njihovo dostojanstvo i raznolikost. Njime bi se trebalo doprinijeti stvaranju neograničenog lanca kretanja osobe iz jednog prostora u drugi, uključujući kretanje unutar

određenog prostora, bez prepreka. Osobe s invaliditetom i ostali korisnici trebaju se moći kretati ulicama bez prepreka, ulaziti u pristupačna niskopodna vozila, pristupati informacijama i komunikaciji te ulaziti i kretati se unutar zgrada izgrađenih na temelju univerzalnog dizajna pomoću tehničkih pomagala i asistenata, gdje je to potrebno. Primjena univerzalnog dizajna ne znači automatsku eliminaciju potrebe za tehničkim pomagalima. Primjena univerzalnog dizajna na zgradu već u fazi inicijalnog projekta čini izgradnju dosta jeftinijom: u mnogim slučajevima kada je zgrada pristupačna već od samog početka to ne povećava ukupnu cijenu građenja ili, u nekim slučajevima, tek minimalno. S druge strane, cijena naknadnih prilagodbi u svrhu realizacije pristupačnosti zgrade može u nekim slučajevima biti povelika, posebno kada se radi o određenim povijesnim zgradama. Dok je primjena univerzalnog dizajna već u startu ekonomičnija, potencijalna cijena naknadnog otklanjanja prepreka ne može se koristiti kao izgovor za izbjegavanje obveze postupnog otklanjanja prepreka pristupačnosti. Pristupačnost informacija i sredstava komunikacije, uključujući IKT, također treba biti ostvarena u startu, jer naknadne prilagodbe za potrebe interneta i IKT-a mogu dovesti do povećanih troškova. Stoga je ekonomičnije realizirati obvezne značajke pristupačnosti za IKT već u najranijim fazama projektiranja i proizvodnje.

16. Primjena univerzalnog dizajna čini društvo pristupačnim svim ljudskim bićima, a ne samo osobama s invaliditetom. Također je značajno da se člankom 9. državama strankama nameće dužnost osiguranja pristupačnosti u urbanim i ruralnim sredinama. Iz dokaza je jasno da je pristupačnost obično bolja u većim gradovima, nego u udaljenim, manje razvijenim ruralnim sredinama, iako rastuća urbanizacija može ponekad također dovesti do stvaranja dodatnih novih prepreka kojima se sprječava pristup osobama s invaliditetom, posebno izgrađenom okruženju, prijevozu i uslugama, kao i sofisticiranijim informacijskim i komunikacijskim uslugama u gusto naseljenim, užurbanim urbanim područjima. U urbanim i ruralnim sredinama, potrebno je osigurati pristup osoba s invaliditetom prirodnim i povijesnim dijelovima fizičkog okruženja koji su otvoreni javnosti.

17. Člankom 9. stavkom 1. predviđa da države stranke trebaju identificirati i otkloniti zapreke i prepreke pristupačnosti, između ostalog:

(a) Zgrade, ceste, prijevozna sredstva i ostali unutarnji i vanjski prostori, uključujući škole, stambene objekte, zdravstvene ustanove i radna mjesta;

(b) Informacije, komunikacije i ostale usluge, uključujući elektroničke usluge i hitne usluge.

Ostali unutarnji i vanjski prostori, spomenuti gore, trebaju uključivati agencije za provođenje zakona, sudove, zatvore, socijalne ustanove, površine za socijalnu interakciju i rekreaciju, kulturne, vjerske, političke i sportske aktivnosti, i kupovne centre. Ostale usluge trebaju uključivati poštanske, bankarske, telekomunikacijske i informacijske usluge.

18. Člankom 9. stavkom 2. predviđene su mjere koje trebaju poduzeti države stranke za razvijanje, poticanje i praćenje provedbe minimalnih standarda za pristupačnost prostora i usluga otvorenih ili namijenjenih javnosti. Ti će standardi biti u skladu sa standardima ostalih država stranaka kako bi se osigurala međuoperativnost u odnosu na slobodno kretanje u okviru slobode kretanja i državljanstva (članak 18.) osoba s invaliditetom. Države stranke također su dužne poduzeti mjere kojima se osigurava da privatne pravne osobe koje nude prostore i usluge

namijenjene javnosti vode računa o svim aspektima pristupačnosti za osobe s invaliditetom (članak 9. stavak 2. točka (b)).

19. Budući da je nedostatak pristupačnosti često rezultat nedovoljne svjesnosti i tehničkog znanja, člankom 9. predviđeno je da države članice organiziraju obuku o pitanjima pristupačnosti s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom za sve dionike (stavak 2. točka (c)). Člankom 9. ne pokušavaju se nabrojati relevantni dionici; svaki konačan popis treba uključivati nadležna tijela koja izdaju građevinske dozvole, odbore za emitiranje i IKT licence, inženjere, projektante, arhitekta, urbane planere, prometna tijela, pružatelje usluga, članove akademske zajednice i osobe s invaliditetom, kao i njihove organizacije. Obuku valja osigurati ne samo za osobe koje dizajniraju robu, usluge i proizvode, već također i za osobe koje ih koriste. Osim toga, osnaživanje direktnog angažmana osoba s invaliditetom u razvoju proizvoda poboljšalo bi razumijevanje postojećih potreba i djelotvornosti testova pristupačnosti. U konačnici, graditelji na gradilištu čine zgradu pristupačnom ili ne. Važno je organizirati obuku i nadzorne sustave za sve skupine kako bi bila osigurana praktična primjena standarda pristupačnosti.

20. Kretanje i orijentacija u zgradama i ostalim prostorima otvorenim za javnost može predstavljati izazov za neke osobe s invaliditetom ako ne postoje odgovarajući znakovi, pristupačne informacije i komunikacija ili usluge podrške. Člankom 9. stavkom 2. točkama (d) i (e) predviđa se dakle da zgrade i ostali prostori koji su otvoreni javnosti trebaju imati natpise na Brailleovom pismu i u lako čitljivom i razumljivom obliku, te da treba osigurati druge oblike pomoći u vidu osobnih asistenata i posrednika, uključujući vodiče, čitače i stručne tumače za znakovni jezik, kako bi se olakšao pristup. Bez takvih natpisa, pristupačne informacije i komunikacija i usluge podrške, orijentacija i kretanje u i kroz zgrade mogu postati nemogući za mnoge osobe s invaliditetom, posebno one koje pate od kognitivnog umora.

21. Bez pristupa informacijama i komunikaciji, uživanje u slobodi mišljenja i izražavanja i mnoga ostala temeljna prava i slobode osoba s invaliditetom mogu biti ozbiljno ugroženi i ograničeni. Člankom 9. stavkom 2. točkama (f) do (g) Konvencije je predviđeno da države članice trebaju osigurati pomoć u vidu osobnih asistenata i posrednika, uključujući vodiče, čitače i stručne tumače za znakovni jezik (stavak 2. točka (e)), promicati ostale odgovarajuće oblike pomoći i podrške za osobe s invaliditetom kako bi se osigurao njihov pristup informacijama te promicati pristup osoba s invaliditetom novim informacijsko-komunikacijskim tehnologijama i sustavima, uključujući internet, kroz primjenu obveznih standarda pristupačnosti. Informacije i komunikacija trebaju biti raspoloživi u lako čitljivom i razumljivom obliku i augmentativnim i alternativnim oblicima i metodama za osobe s invaliditetom koje koriste takve oblike i metode.

22. Nove tehnologije mogu se koristiti za promicanje potpunog i ravnopravnog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvu, ali samo ako su osmišljene i proizvedene na način kojim je osigurana pristupačnost. Novim ulaganjima, istraživanjima i proizvodnjom treba se doprinostiti suzbijanju nejednakosti, a ne stvaranju novih prepreka. Člankom 9. stavkom 2. točkom (h) poziva se države članice da promiču projektiranje, razvoj, proizvodnju i distribuciju pristupačnih informacijsko-komunikacijskih tehnologija i sustava u ranoj fazi, tako da tehnologije i sustavi mogu postati pristupačni po minimalnoj cijeni. Uporaba sustava za

poboljšanje sluha, uključujući ambijentalne pomoćne sustave za pomoć korisnicima slušnih pomagala i indukcijske petlje, kao i dizala koja su unaprijed opremljena tehnologijom koja osobama s invaliditetom omogućava korištenje tijekom hitnih evakuacija zgrade, predstavlja samo jedan od primjera tehnoloških napredaka u službi pristupačnosti

23. Budući da je pristupačnost preduvjet za neovisno življenje osoba s invaliditetom, u skladu s člankom 19. Konvencije, i njihovo potpuno i ravnopravno sudjelovanje u društvu, uskraćivanje pristupa fizičkom okruženju, prijevozu, informacijsko-komunikacijskim tehnologijama, kao i prostorima i uslugama koji su otvoreni za javnost, treba promatrati u kontekstu diskriminacije. Poduzimanje „svih odgovarajućih mjera, uključujući zakonodavne, za izmjenu ili ukidanje postojećih zakona, propisa, običaja i prakse, koji predstavljaju diskriminaciju osoba s invaliditetom” (članak 4. stavak 1. točka (b)) predstavlja glavnu opću obvezu svih država stranaka. Države stranke će „zabraniti bilo kakvu diskriminaciju na osnovi invaliditeta i jamčit će osobama s invaliditetom jednaku i djelotvornu zaštitu od diskriminacije po svim osnovama” (članak 5. stavak 2.). „Da bi promicale jednakost i ukinule diskriminaciju, države stranke će poduzeti sve primjerene korake radi osiguranja provedbe razumne prilagodbe” (članak 5. stavak 3.).

24. Potrebno je jasno razlikovati obvezu osiguranja pristupa svim novoprojektiranim, izgrađenim ili proizvedenim stvarima, infrastrukturi, robi, proizvodima i uslugama od obveze uklanjanja prepreka i osiguranja pristupa postojećem fizičkom okruženju i postojećem prijevozu, informacijama i komunikaciji te uslugama koje su otvorene za opću javnost. Još jedna opća obveza država stranaka jest „poduzeti ili promicati istraživanje i razvoj univerzalno dizajniranih roba, usluga, opreme i objekata, prema definiciji iz članka 2. ove Konvencije, a što bi trebalo zahtijevati najmanju moguću prilagodbu i najmanji trošak, kako bi se zadovoljile specifične potrebe osobe s invaliditetom, promicati njihovu dostupnost i upotrebu te promicati univerzalni dizajn u razvoju standarda i smjernica” (članak 4. stavak 1. točka (f)). Sve nove stvari, infrastruktura, prostori, roba, proizvodi i usluge dizajnirani su na način da budu u potpunosti pristupačni osobama s invaliditetom, u skladu s načelima univerzalnog dizajna. Države stranke dužne su osigurati da osobe s invaliditetom imaju pristup postojećem fizičkom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikaciji i uslugama koje su otvorene za opću javnost. Međutim, budući da će se provedba ove odredbe odvijati postepeno, države stranke trebaju odrediti definitivne vremenske okvire i izdvojiti odgovarajuće resurse za uklanjanje postojećih prepreka. Osim toga, države stranke trebaju jasno propisati dužnosti različitih tijela (uključujući regionalnu i lokalnu upravu) i agencija (uključujući privatne osobe) koje valja provoditi kako bi bila osigurana pristupačnost. Države stranke također trebaju propisati djelotvorne nadzorne mehanizme kojima će biti osigurana pristupačnost i nadzor sankcija protiv osoba koje ne provode standarde pristupačnosti.

25. Pristupačnost se odnosi na skupine, dok se razumna prilagodba odnosi na pojedince. To znači da je dužnost osiguranja pristupačnosti *ex ante* dužnost. Države stranke prema tome imaju dužnost osigurati pristupačnost prije nego što prime pojedini zahtjev za ulaz ili uporabu prostora ili usluge. Države stranke trebaju odrediti standarde pristupačnosti, a koje trebaju biti usvojeni u sklopu savjetovanja s organizacijama osoba s invaliditetom, i trebaju biti specificirani za pružatelje usluga, graditelje i ostale relevantne dionike. Standardi pristupačnosti moraju biti

široki i standardizirani. U slučaju osoba koje imaju rijetka oštećenja koja nisu uzimana u obzir kod razvoja standarda pristupačnosti ili koje ne koriste načine, metode ili sredstva koji su ponuđeni za ostvarenje pristupačnosti (ne čitaju Brailleovo pismo, na primjer), čak i primjena standarda pristupačnosti možda neće biti dovoljna za osiguranje pristupa. U takvim slučajevima može biti primijenjena razumna prilagodba. U skladu s Konvencijom, državama strankama nije dopušteno koristiti mjere štednje kao izgovor za izbjegavanje postupne realizacije pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Obveza provedbe pristupačnosti je bezuvjetna, odnosno tijelo koje je dužno osigurati pristupačnost ne može opravdavati propust da to učini pozivanjem na teret osiguranja pristupa za osobe s invaliditetom. Dužnost razumne prilagodbe, suprotno tome, postoji samo ako provedba ne predstavlja pretjeran teret za odnosno tijelo.

26. Dužnost osiguranja razumne prilagodbe predstavlja *ex nunc* dužnost, što znači da se provodi od trenutka kada nekoj osobi s oštećenjem postane potrebna u određenoj situaciji (na primjer, na radnom mjestu ili školi, a kako bi mogla uživati u svojim pravima na ravnopravnoj osnovi s drugima u odnosnom kontekstu). U ovom slučaju, standardi pristupačnosti mogu biti pokazatelj, ali ne mogu se smatrati preskriptivnim. Razumna prilagodba može se koristiti kao sredstvo osiguranja pristupačnosti za osobu s invaliditetom u određenoj situaciji. Razumnom prilagodbom nastoji se postići pojedinačna pravda u smislu da bude osigurana nediskriminacija ili jednakost, uzimajući u obzir dostojanstvo, autonomiju i osobni odabir pojedinca. Prema tome, osoba s rijetkim oštećenjem može zatražiti prilagodbu koja je izvan područja primjene standarda pristupačnosti.

III. Obveze država stranaka

27. Iako je osiguranje pristupa fizičkom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikaciji te uslugama koje su otvorene za javnost često preduvjet za djelotvorno uživanje raznih građanskih i političkih prava osoba s invaliditetom, države potpisnice mogu osigurati da pristup bude ostvaren kroz postepenu provedbu, kadgod je to moguće, kao i kroz međunarodnu suradnju. Analizu situacije u svrhu identifikacije zapreka i prepreka koje valja ukloniti moguće je provesti na djelotvoran način i u kratkoročnom do srednjoročnom razdoblju. Prepreke valja uklanjati neprekinuto i sustavno; postepeno, ali stalno.

28. Države stranke dužne su donijeti, objaviti i provoditi nadzor nad nacionalnim standardima pristupačnosti. Ako ne postoji relevantno zakonodavstvo, donošenje odgovarajućeg pravnog okvira predstavlja prvi korak. Države stranke trebaju provesti sveobuhvatan pregled zakona o pristupačnosti u svrhu identifikacije, nadzora i rješavanja praznina u zakonodavstvu i njegovoj provedbi. Zakoni kojima se reguliraju prava osoba s invaliditetom često ne uključuju IKT u definiciju pristupačnosti, dok zakoni o pravima vezanim za invaliditet u odnosu na nediskriminatorni pristup u područjima kao što su nabava, zapošljavanje i obrazovanje često ne uključuju pristup IKT-u i mnogim robama i uslugama koje se nude kroz IKT, a koje zauzimaju središnje mjesto u suvremenom društvu. Važno je da se pregled i donošenje zakona i propisa provodi u bliskoj suradnji s osobama s invaliditetom i organizacijama koje iz zastupaju (članak 4. stavak 3.), kao i s ostalim relevantnim dionicima, uključujući članove akademske zajednice i stručne udruge arhitekata, prostornih planera, inženjera i dizajnera. Zakonodavstvo treba uključivati i zasnivati se na načelu univerzalnog

dizajna u skladu s Konvencijom (članak 4. stavak 1. točka (f)). Njime treba biti predviđena obvezna primjena standarda pristupačnosti i sankcije, uključujući novčane kazne, za osobe koje ih ne primjenjuju.

29. Korisno je inzistirati na standardima pristupačnosti kojima se propisuju različita područja koja trebaju biti pristupačna, kao što je fizičko okruženje u zakonima o građenju i prostornom uređenju, prijevoz u zakonima o javnom zračnom, željezničkom, cestovnom i vodnom prometu, informacije i komunikacija te usluge koje su otvorene za javnost. Međutim, pristupačnost treba biti obuhvaćena općim i specifičnim zakonima o jednakim mogućnostima, ravnopravnosti i sudjelovanju u kontekstu zabrane diskriminacije s osnova invaliditeta. Uskraćivanje pristupa treba biti jasno definirano kao zabranjeni akt diskriminacije. Osobe s invaliditetom kojima je uskraćen pristup fizičkom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikaciji ili uslugama koje su otvorene za javnost trebaju na raspolaganju imati djelotvorne pravne lijekove. Kod definiranja standarda pristupačnosti, države stranke moraju uzeti u obzir raznolikost osoba s invaliditetom i osigurati pristupačnost za sve osobe, bez obzira na njihov spol, dob i vrstu invaliditeta. Dio zadatka da se u osiguranje pristupačnosti uključe sve osobe s invaliditetom jest svijest da je nekim osobama s invaliditetom potrebna pomoć ljudi ili životinja da bi mogli potpuno uživati u pristupačnosti (na primjer, osobni asistenti, tumači za znakovni jezik, tumači za taktilni znakovni jezik ili psi vodiči). Na primjer, potrebno je predvidjeti da zabrana ulaska pasa vodiča u određene zgrade ili otvoreni prostor predstavlja zabranjeni akt diskriminacije s osnova invaliditeta.

30. Potrebno je utvrditi minimalne standarde za pristupačnost različitih usluga koje osobama s različitim vrstama invaliditeta pružaju javna i privatna tijela. Referentne alate kao što su preporuka ITU-T „Kontrolni popis za telekomunikacijsku pristupačnost za standardizacijske djelatnosti” (2006.) i „Smjernice za telekomunikacijsku pristupačnost za starije osobe i osobe s invaliditetom” (Preporuka ITU-T F.790) potrebno je integrirati kod razvoja novog standarda povezanog s IKT-om. Time bi bila omogućena generalizacija univerzalnog dizajna u razvoju standarda. Države stranke trebaju stvoriti pravni okvir s konkretnim, provedivim, vremenski određenim mjerilima za nadzor i ocjenu postepenih modifikacija i prilagodbi s prethodno nepristupačnih usluga privatnih tijela u pristupačne usluge. Države stranke također trebaju osigurati da su svi novostečeni proizvodi i usluge u potpunosti pristupačni osobama s invaliditetom. Potrebno je razviti minimalne standarde u bliskoj suradnji s osobama s invaliditetom i organizacijama koje ih zastupaju, u skladu s člankom 4. stavkom 3. Konvencije. Standarde se također kroz međunarodnu suradnju može razvijati u suradnji s ostalim državama strankama i međunarodnim organizacijama i agencijama u skladu s člankom 32. Konvencije. Države stranke ohrabruje se da pristupe studijskim skupinama ITU u sektorima radiokomunikacija, standardizacije i razvoja Unije, a koje aktivno rade na integraciji pristupačnosti u razvoju međunarodnih telekomunikacijskih i IKT standarda i podizanju razine svijesti industrije i vlada o potrebi poboljšanja pristupa osoba s invaliditetom IKT-u. Ta vrsta suradnje može biti korisna u razvoju i promicanju međunarodnih standarda kojima se doprinosi međuoperativnosti proizvoda i usluga. U području usluga povezanih s komunikacijama, države stranke trebaju osigurati barem minimalnu kvalitetu usluga, posebno

za relativno nove vrste usluga, kao što su osobni asistenti, tumači za znakovni jezik i taktilni znakovni jezik, u cilju njihove standardizacije.

31. U pregledu zakonodavstva o pristupačnosti, države stranke trebaju uzeti u obzir i kada je to potrebno izmijeniti zakone u svrhu zabrane diskriminacije s osnova invaliditeta. Kao zabranjene akte diskriminacije s osnova invaliditeta potrebno je u najmanju ruku uzeti u obzir sljedeće situacije u kojima je nedostatak pristupačnosti spriječio osobu s invaliditetom da pristupi usluzi ili prostoru koji su otvoreni javnosti:

(a) kada su usluga ili prostor otvoreni nakon što su uvedeni relevantni standardi pristupačnosti;

(b) kada je pristup prostoru ili usluzi mogao biti osiguran kroz razumnu prilagodbu (u trenutku njihova nastanka).

32. Kao dio pregleda zakonodavstva o pristupačnosti, države stranke također trebaju uzeti u obzir vlastite zakone o javnoj nabavi kako bi osigurale da njihovi postupci javne nabave sadrže zahtjeve vezane za pristupačnost. Neprihvatljivo je da se javna sredstva koriste za stvaranje ili produljenje nejednakosti koja je neizbježna posljedica nepristupačnih usluga i prostora. Javnu nabavu treba koristiti za provedbu afirmativnog djelovanja u skladu s odredbama članka 5. stavka 4. Konvencije, a kako bi se osigurala pristupačnost i *de facto* jednakost osoba s invaliditetom.

33. Države stranke trebaju donijeti planove djelovanja i strategije za identifikaciju postojećih prepreka pristupačnosti, odrediti vremenske okvire s konkretnim rokovima i osigurati ljudske i materijalne resurse koji su potrebni za uklanjanje prepreka. Nakon donošenja, takve planove djelovanja i strategije treba strogo provoditi. Države stranke također trebaju osnažiti nadzorne mehanizme kako bi osigurale pristupačnost i nastaviti s izdvajanjem dostatnih sredstava za uklanjanje prepreka pristupačnosti i obuku nadzornog osoblja. Budući da se standardi pristupačnosti često provode lokalno, kontinuirana izgradnja sposobnosti lokalnih vlasti odgovornih za nadzor provedbe standarda je od presudne važnosti. Države stranke također su dužne stvoriti djelotvoran nadzorni okvir i osnovati djelotvorna nadzorna tijela odgovarajućeg kapaciteta i prikladnog mandata za osiguranje provedbe i realizaciju planova, strategija i standardizacije.

IV. Odnos s ostalim člancima Konvencije

34. Dužnost država stranaka da osiguraju pristup fizičkom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikaciji te uslugama koje su otvorene javnosti za osobe s invaliditetom treba promatrati iz perspektive ravnopravnosti i nediskriminacije. Uskraćivanje pristupa fizičkom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikaciji i uslugama koje su otvorene javnosti predstavlja akt diskriminacije s osnova invaliditeta koji je zabranjen člankom 5. Konvencije. Osiguranje pristupačnosti *pro futuro* treba promatrati iz konteksta provedbe opće obveze razvoja univerzalno dizajniranih roba, usluga, opreme i prostora (članak 4. stavak 1. točka (f)).

35. Podizanje razine svijesti jedan je od preduvjeta za djelotvornu provedbu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Budući da se pristupačnost često promatra usko, kao

pristupačnost izgrađenom okruženju (što je značajno, ali predstavlja tek jedan aspekt pristupa za osobe s invaliditetom), države stranke trebaju nastojati sustavno i kontinuirano podizati razinu svijesti o pristupačnosti kod svih relevantnih dionika. Potrebno se pozabaviti sveobuhvatnom prirodom pristupačnosti te predvidjeti pristup fizičkom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikaciji te uslugama. Kroz podizanje razine svijesti valja naglasiti da se dužnost poštivanja standarda pristupačnosti primjenjuje jednako na javni i privatni sektor. Potrebno je poticati primjenu univerzalnog dizajna i ideju da je projektiranje i građenje na pristupačan način već u najranijoj fazi isplativo i ekonomično. Podizanje razine svijesti valja provoditi u suradnji s osobama s invaliditetom, organizacijama koje ih zastupaju i tehničkim stručnjacima. Posebnu pažnju valja obratiti na izgradnju sposobnosti za primjenu i nadzor provedbe standarda pristupačnosti. Mediji trebaju uzeti u obzir ne samo pristupačnost njihovih vlastitih programa i usluga za osobe s invaliditetom već također imati aktivnu ulogu u promicanju pristupačnosti i doprinosu podizanju razine svijesti.

36. Osiguranje potpunog pristupa fizičkom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikaciji, kao i uslugama koje su otvorene javnosti uistinu je presudan preduvjet za djelotvorno uživanje mnogih prava koja su pokrivena Konvencijom. U rizičnim situacijama te u slučaju prirodnih katastrofa i oružanog sukoba, osobe s invaliditetom trebaju imati pristup hitnim službama ili njihovi životi neće moći biti spašeni odnosno njihova dobrobit zaštićena (članak 11.). Pristupačnost mora biti prioritet u naporima na obnovi nakon katastrofa. Dakle, smanjenje rizika od katastrofa treba biti pristupačno i uključivati invaliditet.

37. Ne može postojati djelotvoran pristup pravdi ako zgrade u kojima su smještene agencije za provedbu zakona i pravosudna tijela nisu fizički pristupačne ili ako usluge, informacije i komunikacija koje pružaju nisu pristupačne osobama s invaliditetom (članak 13.). Sigurne kuće, usluge podrške i postupci moraju biti pristupačni kako bi bila osigurana djelotvorna i smislena zaštita od nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja osoba s invaliditetom, posebno žena i djece (članak 16.). Pristupačno okruženje, prijevoz, informacije i komunikacija te usluge preduvjet su za uključivanje osoba s invaliditetom u lokalnu zajednicu i njihovo neovisno življenje (članak 19.).

38. Članci 9. i 21. međusobno se nadovezuju u vezi pitanja informacija i sredstava komunikacije. Članak 21. predviđa da države stranke poduzimaju „sve odgovarajuće mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale ravnopravno ostvarenje prava na slobodu izražavanja i mišljenja, uključujući i slobodu traženja, primanja i prenošenja informacija i ideja na ravnopravnoj osnovi s drugima, te prava na sve dostupne načine komuniciranja, prema vlastitu izboru”. Također se u tom članku detaljno opisuje način na koji je pristupačnost informacija i sredstava komunikacije moguće osigurati u praksi. Od država stranaka traži da osiguraju „pružanje informacija namijenjenih općoj javnosti osobama s invaliditetom, na njima dostupnim formatima, koristeći pritom tehnologije prikladne za različite oblike invaliditeta” (članak 21. točka (a)). Osim toga, predviđa „korištenje znakovnih jezika, Brailleovog pisma, augmentativne i alternativne komunikacije, i svih drugih dostupnih sredstava, načina i oblika komunikacije po izboru osoba s invaliditetom, u službenim interakcijama” (članak 21. točka (b)). Privatna poduzeća koja pružaju usluge općoj javnosti, uključujući i usluge koje se pružaju putem interneta, potiče se da informacije i usluge pružaju u oblicima koji su pristupačni i

iskoristivi za osobe s invaliditetom (članak 21. točka (c)) te se također sredstva javnog priopćavanja, uključujući i pružatelje informacija putem interneta, ohrabruje da svoje usluge učine pristupačnim osobama s invaliditetom (članak 21. točka (d)). Člankom 21. također se od država stranaka traži da priznaju i promiču upotrebu znakovnih jezika, u skladu s člancima 24., 27., 29. i 30. Konvencije.

39. Bez pristupačnog prijevoza do škola, pristupačnih školskih zgrada i pristupačnih informacija i sredstava komunikacije, osobe s invaliditetom ne bi imale mogućnost realizacije svojeg prava na obrazovanje (članak 24. Konvencije). Dakle, škole moraju biti pristupačne, kao što je izričito predviđeno člankom 9. stavkom 1. točkom (a) Konvencije. Međutim, cijeli proces uključivog obrazovanja treba biti pristupačan, ne samo zgrade, već i sve informacije i komunikacija, uključujući ambijentalne ili FM pomoćne sustave, usluge podrške i razumnu prilagodbu u školama. U svrhu poticanja pristupačnosti, obrazovanjem u cjelini, kao i sadržajem školskog plana i programa treba se promicati i treba biti na znakovnom jeziku, Brailleovom pismu, alternativnom pismu, augmentativnim i alternativnim oblicima, sredstvima i načinima komunikacije i orijentacije (članak 24. stavak 3. točka (a)), uz posebnu pažnju odgovarajućim jezicima i načinima i sredstvima komunikacije koje koriste slijepi, gluhi i gluhoslijepi učenici. Načini i sredstva podučavanja trebaju biti pristupačni i trebaju se odvijati u pristupačnom okruženju. Cijelo okruženje u kojem se nalaze učenici s teškoćama u razvoju treba biti dizajnirano na način da se njime potiče uključivost i jamči jednakost u cijelom procesu njihova obrazovanja. Kompletnu provedbu članka 24. Konvencije treba razmatrati zajedno s ostalim ključnim ljudskim pravima, kao i odredbama Konvencije protiv diskriminacije u odgoju i obrazovanju Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu.

40. Zdravstvena skrb i socijalna zaštita bi bez pristupa prostorima gdje se pružaju, osobama s invaliditetom ostali nedostižni. Čak i kada su zgrade u kojima se pružaju zdravstvena zaštita i socijalna skrb pristupačne, bez pristupačnog prijevoza osobe s invaliditetom ne mogu putovati do mjesta gdje se usluge pružaju. Sve informacije i komunikacija koji se odnose na pružanje zdravstvene skrbi trebaju biti pristupačni kroz znakovni jezik, Brailleovo pismo, pristupačne elektroničke oblike komunikacije, alternativno pismo, kao i augmentativne i alternativne načine, sredstva i oblike komunikacije. Posebno je važno uzeti u obzir rodnu dimenziju pristupačnosti kod pružanja zdravstvene skrbi, posebno reproduktivne zdravstvene skrbi za žene i djevojčice s invaliditetom, uključujući ginekološke i opstetričke usluge.

41. Osobe s invaliditetom ne mogu na djelotvoran način uživati u svojim pravima koja proizlaze iz rada i zapošljavanja, na način kako je opisano u članku 27. Konvencije, ako njihovo radno mjesto nije pristupačno. Radno mjesto iz tog razloga treba biti pristupačno, kao što je izričito predviđeno u članku 9. stavku 1. točki (a). Odbijanje prilagodbi radnog mjesta predstavlja zabranjeni akt diskriminacije s osnova invaliditeta. Uz fizičku pristupačnost radnog mjesta, osobe s invaliditetom trebaju i pristupačne usluge prijevoza i podrške da bi došle do radnog mjesta. Sve informacije koje se odnose na rad, objavljivanje slobodnih radnih mjesta, postupak odabira i komunikaciju na radnom mjestu, a koji su dio procesa zapošljavanja, moraju biti pristupačni kroz znakovni jezik, Brailleovo pismo, pristupačne elektroničke oblike, alternativno pismo, kao i augmentativne i alternativne načine, sredstva i oblike komunikacije. Sva sindikalna i radna prava moraju također biti pristupačna, kao i mogućnosti

za obuku i postupak stjecanja kvalifikacija. Na primjer, tečajevi stranih jezika ili računalni tečajevi za radnike i pripravnike trebaju biti organizirani u pristupačnom okruženju i pomoću pristupačnih oblika, načina, sredstava i formata.

42. Člankom 28. Konvencije rješava se pitanje odgovarajućeg životnog standarda i socijalne zaštite za osobe s invaliditetom. Države stranke trebaju poduzeti potrebne mjere kojima će osigurati da se glavne i posebne mjere i usluge socijalne zaštite, specifične za invaliditet, pružaju na pristupačan način, u pristupačnim objektima i da su sve informacije i komunikacija koji se na njih odnose pristupačni kroz znakovni jezik, Brailleovo pismo, pristupačne elektroničke oblike, alternativno pismo, kao i augmentativne i alternativne načine, sredstva i oblike komunikacije. Programi socijalnog stambenog zbrinjavanja trebaju u ponudi imati stambene objekte koji su, između ostalog, pristupačni osobama s invaliditetom i starijima.

43. Člankom 29. Konvencije osobama s invaliditetom jamči se pravo na sudjelovanje u političkom i javnom životu i u vođenju javnih poslova. Ako države stranke ne osiguraju odgovarajuće i pristupačne postupke, prostore i materijale za glasovanje koji su ujedno lako razumljivi i upotrebljivi, osobe s invaliditetom ne mogu realizirati svoja prava ravnopravno i djelotvorno. Također je važno osigurati pristupačnost političkih sastanaka i materijala koje koriste i pripremaju političke stranke ili pojedinačni kandidati koji sudjeluju na javnim izborima. Ako ona nije osigurana, osobama s invaliditetom uskraćeno je pravo na sudjelovanje u političkom procesu na ravnopravan način. Osobe s invaliditetom koje su izabrane za obnašanje javne dužnosti moraju imati jednake mogućnosti u odnosu na obnašanje svojeg mandata na potpuno pristupačan način.

44. Svatko ima pravo uživati u umjetnosti, sudjelovati u sportu, odsjedati u hotelima i posjećivati restorane i barove. Međutim, osobe u invalidskim kolicima ne mogu ići na koncert ako do koncertne dvorane vode samo stepenice. Slijepe osobe ne mogu uživati u slici ako u galeriji ne postoji njezin opis koji mogu poslušati. Osobe s oštećenjima sluha ne mogu uživati u filmu ako nema titlova. Gluhe osobe ne mogu uživati u kazališnom komadu ako nije organizirano tumačenje na znakovnom jeziku. Osobe s intelektualnim poteškoćama ne mogu uživati u knjizi ako ne postoji lakočitljiva verzija ili verzija u augmentativnom i alternativnom obliku. Članak 30. Konvencije predviđa priznanje prava osoba s invaliditetom na sudjelovanje u kulturnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima od strane država stranaka. Države stranke trebaju poduzeti sve odgovarajuće mjere kojima će osigurati da osobe s invaliditetom:

(a) uživaju pristup kulturnim materijalima u svim dostupnim oblicima;

(b) uživaju pristup televizijskim programima, filmovima, kazalištu i drugim kulturnim aktivnostima, u svim dostupnim oblicima;

(c) uživaju pristup mjestima kulturnih događanja ili usluga, kao što su kazališta, muzeji, kino dvorane, knjižnice i turističke usluge, te koliko je to moguće, spomenicima i mjestima od nacionalnoga kulturnog značenja.

Osiguranje pristupa kulturnim i povijesnim spomenicima koji su dio nacionalnog nasljeđa može u nekim okolnostima predstavljati izazov. Međutim, države stranke dužne su nastojati osigurati

pristup ovim mjestima. Mnogi spomenici i mjesta od nacionalnog kulturnog značenja postali su pristupačni na način kojim nije narušen njihov kulturni i povijesni identitet i jedinstvenost.

45. „Države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere kako bi omogućile osobama s invaliditetom razvoj i korištenje svojega kreativnog, umjetničkog i intelektualnog potencijala” (članak 30. stavak 2.). „Države stranke će poduzeti sve odgovarajuće korake kako bi osigurale da zakoni koji štite intelektualna vlasnička prava ne sadrže nerazumne ili diskriminirajuće prepreke pristupu osoba s invaliditetom kulturnim materijalima” (članak 30. stavak 3.). Ugovorom iz Marakeša za olakšavanje pristupa objavljenim djelima slijepim i slabovidnim te osobama koje imaju druge smetnje pri čitanju otisnutog teksta Međunarodne organizacije za intelektualno vlasništvo, koji je usvojen u lipnju 2013., trebalo bi se osigurati pristup kulturnim materijalima bez nerazumnih ili diskriminatorskih prepreka za osobe s invaliditetom, uključujući osobe s invaliditetom koje žive u inozemstvu ili kao pripadnici manjinskih skupina u drugoj zemlji i koje govore ili koriste isti jezik ili sredstvo komunikacije, posebno onima koje su suočene s izazovima u pristupu klasično otisnutim materijalima. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom predviđa da osobe s invaliditetom imaju pravo, na ravnopravnoj osnovi s drugima, na priznavanje i potporu svojem specifičnom kulturnom i jezičnom identitetu. U članku 30. stavku 4. naglašeno je priznavanje i potpora za znakovni jezik i kulturu gluhih.

46. U članku 30. stavku 5. Konvencije predviđeno je da s ciljem omogućavanja sudjelovanja osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima u rekreativnim i športskim aktivnostima, te razonodi, države stranke trebaju poduzeti odgovarajuće mjere u svrhu:

(a) poticanja i promicanja sudjelovanja, u najvećoj mogućoj mjeri, osoba s invaliditetom u redovitim športskim aktivnostima na svim razinama;

(b) osiguranja mogućnosti organiziranja, razvoja i sudjelovanja u športskim i rekreacijskim aktivnostima namijenjenim osobama s invaliditetom i u tu svrhu će se poticati osiguravanje odgovarajućeg vodstva, obuke i sredstava, na ravnopravnoj osnovi s drugima;

(c) osiguranja pristupa osoba s invaliditetom športskim, rekreacijskim i turističkim centrima;

(d) osiguranja djeci s teškoćama u razvoju jednakog pristupa sudjelovanju u igri, rekreaciji, slobodnim i športskim aktivnostima, uključujući i one aktivnosti koje su dio obrazovnog sustava;

(e) osiguranja pristupa osobama s invaliditetom uslugama koje pružaju organizatori rekreacijskih, turističkih, slobodnih i športskih aktivnosti.

47. Međunarodna suradnja, na način kako je opisana u članku 32. Konvencije, treba biti značajan alat u promociji pristupačnosti i univerzalnog dizajna. Odbor preporuča da međunarodne razvojne agencije potvrde značenje pružanja podrške projektima čiji je cilj poboljšanje IKT-a i ostale pristupne infrastrukture. Sva nova ulaganja koja su izvršena u okviru međunarodne suradnje trebaju se iskoristiti za poticanje uklanjanja postojećih prepreka i sprječavanje nastanka novih prepreka. Neprihvatljivo je koristiti javna sredstva za nastanak novih nejednakosti. Svi novi objekti, infrastruktura, prostori, roba, proizvodi i usluge moraju biti u potpunosti pristupačni svim osobama s invaliditetom. Međunarodna suradnja treba se

koristiti ne samo za ulaganje u pristupačnu robu, proizvode i usluge, već također i za njegovanje razmjene znanja i informacija o dobroj praksi u realizaciji pristupačnosti na načine koji će dovesti do opipljivih promjena kojima se mogu poboljšati životi milijuna osoba s invaliditetom u cijelom svijetu. Međunarodna suradnja o standardizaciji je također važna, kao i činjenica da organizacije osoba s invaliditetom moraju primati podršku na način kojim im se omogućuje sudjelovanje u nacionalnim i međunarodnim procesima razvoja, provedbe i nadzora standarda pristupačnosti. Pristupačnost mora biti sastavni dio napora na ostvarivanju održivog razvoja, posebno u kontekstu Post-2015 razvojne agende.

48. Nadzor pristupačnosti presudni je aspekt nacionalnog i međunarodnog nadzora provedbe Konvencije. Člankom 33. Konvencije od država stranaka zahtijeva se da odrede središnja mjesta unutar vlade za pitanja vezana uz provedbu Konvencije te da uspostave nacionalne okvire za nadzor provedbe koji uključuju jedan ili više nezavisnih mehanizama. Civilno društvo treba biti uključeno i treba u cijelosti sudjelovati u nadzornom procesu. Ključno je da tijela osnovana u skladu s člankom 33. budu uredno konzultirana u trenutku razmatranja mjera za urednu provedbu članka 9. Za odnosna tijela trebaju biti osigurane smislene mogućnosti da, između ostalog, sudjeluju u izradi nacrtu nacionalnih standarda pristupačnosti, komentiraju postojeće zakonodavstvo i nacрте zakona, podnose prijedloge za nacрте zakona i regulaciju politike te sudjeluju u podizanju razine svijesti i edukativnim kampanjama. Procese nacionalnog i međunarodnog nadzora provedbe Konvencije treba provoditi na pristupačan način kojim se promiče i osigurava učinkovito sudjelovanje osoba s invaliditetom i organizacija koje ih zastupaju. Člankom 49. Konvencije propisuje da će tekst Konvencije biti dostupan u pristupačnim formatima. To je novost u međunarodnom ugovoru o ljudskim pravima te Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom treba promatrati kao presedan u tom smislu za sve buduće ugovore.